Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi
Cilt. 4, No. 7, S. 58-74, Haziran 2016
© Telif hakkı EJOSAT'a aittir
Araştırma Makalesi

www.ejosat.com ISSN:2148-2683

European Journal of Science and Technology
Vol. 4, No. 7, pp. 58-74, June 2016
Copyright © EJOSAT
Research Article

Herkes için Tasarım Kapsamında bir Avrupa Birliği Gençlik Projesi Deneyimi: Engelsiz Yozgat**

Çiğdem Belgin DİKMEN[1]*, Zuhal ÖZÇETİN[1]

[1]Bozok Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, YOZGAT,

Özet

Mimarlık doğal çevrenin verilerini kullanarak yapay bir çevre oluştururken, kullanıcıların istek ve gereksinimlerine yanıt verecek biçimde sağlıklı, yaşanılabilir, estetik ve erişilebilir mekânlar yaratmayı amaçlayan bir disiplindir. Doğal çevrenin yapılar ve kentsel mekânlarla oluşan yapay/fiziksel çevreye dönüşmesi sürecinde mekânların ve yapıların tüm kullanıcı grupların istek ve gereksinimlerine yanıt verecek biçimde tasarlanması gerekir. Kullanıcıların çoğunluğu mekânlara ve yapılara kolay ve zahmetsiz erişebilirken çocuklar, yaşlılar ve engelliler gibi bazı gruplar sorunlarla karşılaşmaktadır. Ülkemizde engellilerin yasa ile kendilerine tanınmış temel hakları gerçekleştirmelerine olanak tanıyacak mimari düzenlemelerin tanımlanmasına, engellilerin karşılaştıkları sorunların giderilmesine yönelik çalışmalar çeşitli platformlarda gündeme gelmekte ve çözüm üretilmektedir. Ancak yapılarımızın ve kentsel mekânlarımızın pek çoğu engelli kullanıcılar için mekânsal yetersizlikler içermekte ve sorun oluşturmaktadır. Bu bağlamda kentsel mekânların standartlara uygun olarak tasarlanmamış ve niteliksiz uygulanmış olması kadar, engelli kullanıcılar için gereksinim duyulan düzenlemelerden yoksun olması da engellilerin kentsel mekânı kullanımını olumsuz etkilemektedir. Bu çalışmada Bozok Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü öğrencileri tarafından oluşturulan Bozok Mimarlık Genç Tasarım Grubu'nun Avrupa Birliği Gençlik Programları Eylem 1.2 Gençlik Girişimleri desteği ile gerçekleştirdiği "Engelsiz Yozgat" proje deneyimi aktarılmaktadır. Çalışma kentsel mekânlarda engellilere yönelik düzenlemelerin gerçekleştirilmesini, erişebilirliğin yaygınlaştırılmasını, kentli ve mimarlık öğrencileri özelinde farkındalık yaratılmasını, evrensel tasarım/herkes için tasarım kavramları ile kamuoyunun bilgilendirilmesini ve yapılan proje ile yerel yönetimlere katkı sağlanmasını amaçlamaktadır. Proje kapsamında Genç Tasarım Grubu elemanlarına engellilerin kentsel mekânda karşılaştıkları güçlükler ve bu güçlüklerin ortadan kaldırılması için yapılması gereken mimari düzenlemelere ilişkin bilgiler verilmiş, Yozgat kentinin en önemli yaya ve taşıt ulaşım aksı olan Lise Caddesi üzerinde gerçekleştirilen bir alan çalışması ile kentsel mekânların engellilere uygunluğu sorgulanmış ve engellerin kaldırılmasına yönelik olarak projeler üretilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Engelliler, herkes için tasarım, erişilebilirlik, kentsel mekân, Engelsiz Yozgat Gençlik Projesi

The European Union Youth Project Experience in the Context of Design for all: Accessible Yozgat

Architecture is a discipline that aims to create accessible spaces using the data of the natural environment while creating an artificial environment, users' demands and requirements in order to respond to the healthy, liveable, aesthetic spaces. In the process of which consist of buildings and urban spaces have to be designed with respond to needs of all types of users in the process of transformation of natural environment to the physical environment consisting of artificial structures and urban spaces. Whereas the most of the users can able to access the urban spaces and buildings easily; children, elder and handicapped people have always several problems. In our country, people with disabilities to perform the fundamental rights granted to them by law to allow the identification of architectural arrangement, in order to overcome the problems faced by disabled studies come to the agenda of various platforms and solutions are produced. However, many of our urban spaces include lack of spatial deficiencies and constitute a challenge for disabled users. In this context, urban spaces are not designed according to the standards and unqualified to be applied and required arrangements for disabled

*cbelgin.dikmen@gmail.com, Tel: 0 530 419 53 94, Fax: 0 354 242 10 05

** Bu çalışma 2012 yılında AB Gençlik Programları Eylem 1.2 kapsamında yazarlardan Zuhal ÖZÇETİN'in yürütücülüğünü yaptığı ve Çiğdem Belgin DİKMEN'in eğitmen olarak destek verdiği "Engelsiz Yozgat" temalı projeden geliştirilmiştir. Çalışmaya gönüllü olarak destek veren Genç Tasarım Grubu, Bozok Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü öğrencileri Zeynep AKGÜL, Murat AKKOÇ, Zeynep BAŞTÜRK, İsmail BULUT, Aslı DİZMAN, Samet GÜRGİL, Mehmet Erdem KANLI, Talha SARIGEDİK ve Feride Betül YILMAZ'ın katılımlarıyla oluşturulmuştur. Verdiği katkılardan dolayı Mimarlar Odası Ankara Şubesi Yozgat İl Temsilciliği'ne teşekkür ederiz.

users with disabilities to be deprived of the use of the urban space are adversely affected. In this study, Bozok University Faculty of Architecture Department of Architecture students created by Bozok Architecture Young Design Group, European Union Youth Programme Action 1.2 Youth Initiatives with the support of its "Unhindered Yozgat" project experience is transferred. This study aims disabled arrangements to be performed and universalized accessibility in urban spaces, to create a special awareness for and architectural students inform the public universal design/design for all concepts and to local governments contribute the project. In this context of the project formed the group member with disabilities in urban spaces they encounter difficulties and these difficulties elimination to be done to design regulatory information given, Yozgat the most important pedestrian and vehicle transport axle with High Street carried out a field study with the urban spaces disabled suitability has been questioned and the removal of barriers as for the projects were produced.

Keywords: Disabled design for all, accessibility, urban space, accessible Yozgat Youth Project.

1. Giriş

Özürlülük, sakatlık ve engellilik kavramları çeşitli kurumlar tarafından farklı biçimde tanımlanmakla birlikte çoğunlukla birbirlerinin yerine kullanılmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) iç veya dış organların zarara uğraması nedeniyle ruhsal, psikolojik veya fiziki yönden fonksiyonel engellerin ortaya çıkmasını özürlülük ve bir aktiviteyi normal kabul edilen sınırlar içinde gerçekleştirmede kısıtlılık veya yetersizliği ise engellilik olarak ifade etmektedir (Murat 2009, Dikmen 2011). Birleşmiş Milletler (BM) Sakat Haklan Bildirgesi bireyin öz başına yapması gereken işleri herhangi bir noksanlık sonucu yapamamasını sakatlık; herhangi bir bozukluğa bağlı olarak bireyin normal kabul edilen işlev ve davranışlarında geçici veya kalıcı kaybını özürlülük ve doğuştan veya sonradan oluşan sebeplerle kişinin normal kabul edilen sosyal rolünün engellendiği olumsuz durumları ise engellilik olarak tanımlamaktadır (http://www.sosyalhizmetuzmani.org/engeliyasasi.htm). Bir başka tanım da bireyin yaşamı boyunca yaş, cinsiyet, sosyal ve kültürel faktörlere bağlı olarak toplumda üstlenmesi gereken rolleri doğuştan ya da sonradan oluşan sebeplerle yerine getirememesini engellilik/özürlülük olarak ifade etmektedir (Özgür 2004; Öncül 1989). Bu çalışmada daha geniş bir yelpazeyi kapsaması nedeniyle yetersizlik, sakatlık, özürlülük veya engellilik kavramları arasından engellilik kavramının kullanılması tercih edilmiştir.

Dünya engelli nüfusunun yaklaşık %80'inin düşük gelirli ülkelerde yaşadığı ve bu nüfusun temel hizmetlere erişebilirlikte sorunlarla karşılaştıkları bilinmektedir (Dünya Engelliler Vakfı Engelsiz Şehir Planlaması Bilgilendirme Raporu, 2010; Kesik ve ark. 2013). Dünya Sağlık Örgütü (WHO) verileri dünya nüfusunun yaklaşık %25'inin doğrudan veya dolaylı olarak doğuştan veya süreğen hastalıklar sonucu oluşan çeşitli engellerle karşılaştıklarını göstermektedir. WHO verilerine göre ülkeden ülkeye değişkenlik göstermekle birlikte, dünya toplum nüfusunun yaklaşık %10-15'ini engellilerin oluşturduğu, bu oranın az gelişmiş ülkelerde %20'lere kadar ulaştığı ve dünyada yaklaşık 650 milyon engellinin bulunduğu ifade edilmektedir. (Dünya Engelliler Vakfı Engelsiz Şehir Planlaması Bilgilendirme Raporu 2010; Dikmen 2011). Gelişmiş ülkelerde engelli nüfus %7-8 oranında iken, Türkiye'de engelli ve süreğen hastalığa sahip bireylere ilişkin nüfus verileri hakkında yeterli ve sağlıklı bilgi bulunmamakla birlikte engelli nüfusun toplam nüfus içindeki oranı %12,29 olarak kabul edilmektedir (Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı & DİE Türkiye Özürlüler Araştırması 2002). Türkiye İstatistik Kurumu (TUİK) verilerine göre ise Türkiye'de engelli nüfusun yaklaşık 8,4 milyonu bulduğu görülmektedir (TUİK Özürlü İstatistik Sonuçları 2002).

Doğuştan veya sonradan çeşitli sebeplerle bedensel, zihinsel, ruhsal, duyusal ve sosyal yetilerin çeşitli derecelerde kaybı, bir başka değişle engellilik hali; bireylerin çalışma kapasitelerini ve yaşamsal fonksiyonlarını engellemekte, yaşamsal aktivitelerini kısmi veya tam olarak kısıtlamakta ve en önemlisi sosyal yaşamlarını sürdürmelerini zorlaştırmaktadır. Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) verilerine göre engellilerin %62,4'ü kentlerde ikamet etmektedir. Engelli nüfusun okur-yazarlık oranı %12,94'dür ve sadece %21,71 oranında engelli iş gücüne katılabilmektedir (Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı & DİE Türkiye Özürlüler Araştırması 2002). Bu bağlamda dünya nüfusunun ve toplumların yadsınamayacak kadar önemli bir yüzdesini oluşturan engellilik yoksulluğun hem nedeni hem de sonucu olduğu görülmekte ve engellilerin toplum ve kent yaşamına katılımının sağlanması da toplumların çağdaşlık düzeyinin göstergesi olarak kabul görmektedir. Ülkemizde engellilerin eğitim, sağlık, çalışma, eğlenme, dinlenme ve spor gibi yasa ile kendilerine tanınmış temel hakları gerçekleştirmelerine olanak tanıyacak mimari düzenlemelerin yetersizliği, engelli nüfusun büyük oranda eğitimsiz ve dolayısıyla üretim ve işgücüne katılımının düşük olmasına neden olmaktadır. Yapılan araştırmalar engellilere yönelik yasal çerçevenin oluşturulması, engellilerin de toplumu oluşturan diğer bireyler gibi rahat, zahmetsiz ve sorunsuz eylemlerini gerçekleştirebilmesi, üretime ve iş gücüne katılabilmesi kısaca kent yaşamına katılabilmesi durumunda sosyal yaşama daha kolay adapte olduklarını, yoksulluk ve yetersizlik duygusuna kapılmadıklarını göstermektedir (Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı "Toplum Özürlülüğü Nasıl Algılıyor" Raporu 2013). İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi her insanın özgür, onur ve haklar bakımından eşit doğduğunu ve herhangi bir ayrım gözetilmeksizin bildirgede ileri sürülen tüm hak ve özgürlüklere sahip olduğunu ifade etmektedir (Aközer 2007). Türkiye Cumhuriyeti Anayasası başta olmak üzere pek çok yasa ve yönetmelikle engellilerin eğitim, sağlık, çalışma, eğlenme, dinlenme ve spor gibi temel haklardan yararlanabilmeleri ve kent yaşamına katılabilmeleri için çeşitli yasa ve yönetmelikler çıkartılmış, mevcut yasalara engellilere yönelik hükümler eklenmiş ve konuya ilişkin politikaları belirlemek üzere çeşitli kurumlar oluşturulmuştur. Engellilere bakış açısının değiştirilmesini ve engellilerin yaşadıkları konuttan çıkarak kent ve toplum yaşamına katılabilmesini, kentsel alanlara ve yapılara rahat, sorunsuz erişebilmesini amaçlayan pek çok çalışma yerel yönetimlerin ve hükümetlerin politikaları arasında yer almıştır (Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı "Toplum Özürlülüğü Nasıl Algılıyor" Raporu 2013; Başbakanlık Yerel Yönetimler İçin Temel Bilgiler Teknik El Kitabı 2010). Ancak engellilerin kentsel mekanları kullanımına yönelik olarak yapılan çalışmalar yasa düzeyinde veya büyük kentlerdeki az sayıda uygulama ile sınırlı kalmış, yaygınlaştırılamamış, kentsel mekânlarda ve yapılarda

engellilere yönelik düzenlemeler istenilen düzeye ulaşamamıştır (Dikmen 2011). Bu durum engellilerin kent yaşamına katılmalarını güçleştirmekte veya engellemektedir. Engellilerin yaşamın her alanında karşılaştıkları sorunları çözümleyerek toplumsal yaşama aktif olarak katılımlarının sağlanması ve desteklenmesi sosyal-hukuk devlet anlayışının bir gereğidir. Türkiye'de yapılarda ve kentsel mekânlarda engelliler için gerekli düzenlemelerin olmaması nedeniyle engellilerin %90,1'i günlük yaşamda kamuya açık mekânlarda, yapılarda ve toplu taşım hizmetlerine erişimde zorlandıklarını ve kendilerine yönelik düzenlemelerin bulunmaması durumunda kendilerini dışlanmış, toplumdan soyutlanmış ve daha çok engellenmiş hissettiklerini ifade etmektedir (Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı "Toplum Özürlülüğü Nasıl Algılıyor" Raporu 2013).

Savaşlar, beslenme ve yaşam biçimi, artan trafik kazaları ve ortaya çıkan hastalıklar dünyada engelli nüfusun artmasına yol açarken, 20. yüzyıl başlarından günümüze tıp biliminin ve tıbbi teknolojinin gelişmesi de ortalama insan ömrünün uzamasına neden olmuştur. Ayrıca insan hakları alanında yaşanan gelişmeler bu hakların engelli, çocuklar, yaşlılar ve engelliler gibi dezavantajlı grupları da kapsayacak şekilde genişlemesine yardımcı olmuştur. 1950'li yıllarda başlayan engelsiz hareket yapıların ve kentsel mekânların tüm kullanıcı gruplara yanıt verecek biçimde tasarlanmasının gerekliliğini vurgulayan herkes için tasarım/evrensel tasarım/kapsayıcı tasarım kavramlarını ön plana çıkartmıştır (Joines and Valenziano 1998). Birleşmiş Milletler Dünya Sağlık Örgütü dezavantajlı grupların gereksinimlerinin karşılanamaması nedeniyle, dezavantajlılığı ayrımcılık, farklılaştırma ve fırsat eşitsizliği olarak tanımlamaktadır. Bu nedenle engelliler, yaşlılar, hamileler, bebek arabalılar, sol/sağ elini kullananlar, çocuklar ve antropometrik ölçüleri normalden farklı kişiler gibi tüm dezavantajlı grupları dikkate almayan bir tasarım yaklaşımının bu tür kullanıcıları ötekileştireceği düşünülmektedir (Gümüş 2009). Son yıllarda Avrupa Kentsel Şartı ile tanımlanan sağlıklı, yaşanılabilir, erişilebilir kent ölçütleri ile engellilere yönelik fiziki düzenlemeler (Dikmen 2011) yerel yönetimler tarafından da tartışılmaktadır. Kent hakkı bağlamında ve etik düzlemde tartışılan planlama ilkeleri çocuklar yaşlılar, kadınlar ve engelliler gibi daha savunmasız kesimlerin kentlerde karşılaştıkları zorlukları gündeme taşımakta ve kentte yaşayan tüm kullanıcıları içeren bir planlama modeli arayışı sürmektedir (7. Türkiye Şehircilik Kongresi 2011). Ayrıca herkes için tasarım kavramının tasarım içeren tüm disiplinlerin eğitim müfredatında zorunlu ders olarak yer alması da tüm tasarım disiplinleri ve eğitim kurumları tarafından benimsenmiş ve ortak bir karar olarak kabul edilmiştir (Herkes İçin Tasarım Müfredatı Geliştirme Çalıştayı 2011).

Kentsel mekânların engelli kullanıcılar için gereksinim duyulan düzenlemelerden yoksun olması kadar, standartlara uygun olarak tasarlanmamış ve/veya niteliksiz uygulanmış olması da engellilerin kentsel mekânı kullanımını olumsuz etkilemektedir. Bu çalışma öncelikle Bozok Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü öğrencileri tarafından oluşturulan Bozok Mimarlık Genç Tasarım Grubu'nun Avrupa Birliği Gençlik Programları Eylem 1.2 Gençlik Girişimleri desteği ile 2012 yılında gerçekleştirdiği "Engelsiz Yozgat" proje deneyimini aktarmakta ve bu deneyim sonrasında Yozgat Belediyesi tarafından çalışma alanında ve kent genelinde gerçekleştirilen engellilere yönelik uygulamaları değerlendirmektedir. Çalışmanın amacı kentsel mekânlarda engellilerin erişebilirliklerinin sağlanması için yapılması gereken mimari düzenlemeleri tartışmak, erişebilirliği yaygınlaştırılmak, kentli ve mimarlık öğrencileri özelinde farkındalık yaratmak, engellilerin yaşam konforunu arttırmak, herkes için tasarım/evrensel tasarım/kapsayıcı tasarım kavramları ile kamuoyunu bilgilendirmek ve hazırlanan projeler ile yerel yönetimlere katkı sağlamaktır. Çalışma kapsamında "Engelsiz Yozgat" proje deneyimi ve bu deneyim sonrasında, Yozgat Belediyesi tarafından gerçekleştirilen uygulamalar değerlendirilmiş, uygulamaların engellilere uygunluğu tartışılmış ve kentsel mekânlarda engellilere yönelik uygulamalar için öneriler sunulmuştur.

2. Çalışmanın Yöntemi

Çalışmanın ilk etabı Bozok Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü öğrencileri tarafından oluşturulan Bozok Mimarlık Genç Tasarım Grubu'nun 2012 yılında Avrupa Birliği Gençlik Programları Eylem 1.2 Gençlik Girişimleri desteği ile gerçekleştirdiği "Engelsiz Yozgat" projesidir. Yerel yönetimlerin kentsel alanları engellilerin ve bazı grupların kullanımına uygun hale getirecek ve erişebilirliği arttıracak düzenlemeler yapması yasa ile zorunlu kılınmıştır. Projenin gerçekleştirildiği 2012 yılında Yozgat Belediyesi tarafından engelliler için yapılması gerekli düzenlemelere kısmen başlanmışsa da, çalışma alanında nitelikli ve yeterli bir uygulama gerçekleştirilememiştir. Ancak Engelsiz Yozgat projesinin farkındalık yaratarak yerel yönetimlerin yasa ile yapmaları gereken uygulamaları hızlandırdığı söylenebilir. Çalışma alanında Yozgat Belediyesi tarafından gerçekleştirilen engellilere yönelik uygulamalar 2014-2015 yıllarında tamamlanmışsa da engellilere yönelik uygulamaların kent ölçeğinde homojen olarak yaygınlaştığını söylemek henüz mümkün değildir. Çalışmanın ilk etabında Genç Tasarım Grubu tarafından gerçekleştirilen Engelsiz Yozgat projesi aktarılmış, ikinci etabında ise Yozgat Belediyesi tarafından 2014-2015 yılları arasında çalışma alanında ve kent genelinde engellilere yönelik olarak gerçekleştirilen düzenlemeler değerlendirilmiştir (Şekil 1).

2.1. Avrupa Birliği Gençlik Programları Eylem 1.2 Gençlik Girişimleri Desteği ile Gerçekleştirilen "Engelsiz Yozgat" Projesi

Avrupa Birliği Gençlik Programları Eylem 1.2 Gençlik Girişimleri Desteği ile gerçekleştirilen "Engelsiz Yozgat" projesi

- Proje ekibinin oluşturulması-Genç Tasarım grubu elemanlarının seçimi,
- Genç Tasarım grubu elemanlarının engellileri anlamalarına yönelik çalışmalar empati ve kaynaşma,
- Genç Tasarım Grubu elemanlarına eğitim verilmesi,
- Alan çalışması,
- Öneri projelerin üretilmesi
- Genç Tasarım Grubu elemanlarının yerel yönetim (Yozgat Belediyesi) tarafından gerçekleştirilen duyumsanabilir yüzey çalışmasına katılımı ve
- Proje çıktılarının seminer, afiş, fotoğraf ve proje sergisi aracılığıyla duyurulması, öğrenciler, halk, yerel yönetimler ve engelli derneklerinin bilgilendirilmesi aşamalarını içermektedir.

2.1.1. Proje Ekibinin Oluşturulması-Genç Tasarım Grubu Elemanlarının Seçimi

Avrupa Birliği Gençlik Programları Eylem 1.2 Gençlik Girişimleri Desteği ile "Engelsiz Yozgat" projesi 01.05.2012-01.08.2012 tarihleri arasında Bozok Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü'nde gerçekleştirilmiştir. Gençlik faaliyetlerine yönelik destek sistemlerinin kalitesini ve gençlik alanındaki sivil toplum kuruluşlarının kapasitesini artırmaya yönelik proje, gençlerin yaratıcılığını ve girişimciliğini arttırmak ve topluma katılımlarını sağlamanın yanı sıra, dezavantajlı gruplar arasında sayılabilecek engelli bireylerin kentsel alanlarda karşılaştıkları güçlükleri tespit etmek, farkındalık yaratmak ve çözüm önerileri üretmeyi de amaçlamaktadır. İlk aşamada projeyi gerçekleştirmek amacıyla 2012 yılında projede gönüllü olarak yer almak isteyen Bozok Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü ikinci ve üçüncü sınıf öğrencileri arasından seçim yapılmış ve 4 kız, 5 erkek öğrenci ve projenin yürütücüsü Zuhal ÖZÇETİN liderliğinde Genç Tasarım Grubu oluşturulmuştur. Çalışmaya Bozok Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü öğretim üyesi ve öğretim elemanlarından Yrd. Doç. Dr. Çiğdem Belgin DİKMEN, Öğr. Gör. Mehmet EMİNEL ve Öğr. Gör. Ferruh TORUK ve Gazi Üniversitesi Mimarlık Fakültesi öğretim üyelerinden Doç. Dr. Hülagü KAPLAN ve Yrd. Doç. Dr. Arzuhan Burcu GÜLTEKİN eğitim desteği vermişlerdir. Projenin finansmanı AB Eğitim ve Gençlik Programları Merkezi Başkanlığı tarafından sağlanmış, ayrıca Mimarlar Odası Ankara Şubesi Yozgat İl Temsilciliği'nden de ek destek alınmıştır. Proje çalışmalarından yerel yönetimi ve Rektörlük makamını bilgilendirmek amacıyla Genç Tasarım Grubu elemanları ile Yozgat Belediyesi ve Bozok Üniversitesi Rektörlük makamları ziyaret edilerek Yozgat kentinin en önemli yaya ve taşıt ulaşım aksı olan ve çalışma alanı olarak seçilen Lise Caddesi'nde yapılacak çalışmalar ile Engelsiz Yozgat projesi hakkında bilgi verilmiştir (Fotoğraf 1).

Fotoğraf 1. Engelsiz Yozgat Projesi Kapsamında Yapılan Ziyaretler (Ç. B. DİKMEN & Z. ÖZÇETİN Arşivi, 2012)

2.1.2. Genç Tasarım Grubu Elemanlarının Engellileri Anlamalarına Yönelik Çalışmalar-Empati ve Kaynaşma

Engelsiz Yozgat projesi kapsamında Bozok Mimarlık Genç Tasarım Grubu elemanlarının engellilerle kaynaşmalarına ve engellilerin kentsel mekana erişimde karşılaştıkları sorunları anlamalarına yönelik empati çalışmaları yapılmış ve engellilerle birlikte çeşitli faaliyetler gerçekleştirilmiştir. İlk etapta grup elemanlarının engellileri daha yakından tanıyabilmeleri ve kentsel mekânda karşılaşılan sorunlar ile yüzleşmeleri amacıyla grup elemanlarının görmesi, yürümesi ve işitmesi engellenmiş ve beyaz baston, koltuk değneği, tekerlekli sandalye gibi aparatlar kullanarak çalışma alanında engelli bir vatandaş gibi dolaşmaları, ulaşım, alışveriş, sosyal faaliyet, eğitim, sağlık ve rekreasyon gibi günlük aktiviteleri yerine getirmeleri, bu süreçte karşılaştıkları engelleri belirlemeleri ve engelliler ile empati kurmaları istenmiştir (Fotoğraf 2). Empati çalışmaları ile grup elemanlarının engelli bir bireyin yapılara ve kentsel mekânlara erişimde yaşadıkları güçlükleri deneyimlemeleri ve bu bilgileri birbirleriyle paylaşmaları sağlanmıştır. Empati uygulamalarından yerel basın aracılığıyla engelli dernekleri ve kentli haberdar edilmiş, engellilerin kentsel mekânda karşılaştıkları sorunlara ilişkin farkındalık yaratılmaya çalışılmıştır (Fotoğraf 3). İkinci etapta engellileri ve sorunlarını anlamaya yönelik olarak grup elamanları ile Yozgat Rehabilitasyon Merkezi'nde kalan engelliler ziyaret edilmiş, engellilerle birlikte Yozgat Kent Park'ta bir piknik gerçekleştirilmiştir (Fotoğraf 4). Bu deneyim ile engellilerin ulaşım ve erişimde karşılaştıkları güçlüklere ilişkin olarak engellilerle sohbet edilmiş, karşılaşılan sorunların tespitine çalışılmıştır.

2.1.3. Genç Tasarım Grubu Elemanlarına Eğitim Verilmesi

Genç Tasarım Grubu elemanlarına engellilerin kentsel mekânda karşılaştıkları güçlüklerin ortadan kaldırılması için yapılması gereken mimari düzenlemelere ilişkin eğitimler verilmiş, grup elemanlarının bu amaçla gerçekleştirilen olumlu ve olumsuz örnekleri incelemesi istenmiştir. Eğitimler projeye destek veren eğitimciler tarafından çalışma alanı olarak seçilen alanda yerinde, Yozgat kenti ve Bozok Üniversitesi Mimarlık Bölümü'nde ve Gazi Üniversitesi Mühendislik ve Mimarlık

Fakültelerinde ve kapalı-açık mekânlarda yapılan engellilere yönelik uygulamaların değerlendirmesi şeklinde gerçekleştirilmiştir (Fotoğraf 5, 6).

Fotoğraf 2. Genç Tasarım Grubu Elemanlarının Empati Uygulamaları (Ç. B. DİKMEN & Z. ÖZÇETİN Arşivi, 2012)

Fotoğraf 3. Engelsiz Yozgat Projesinin Yerel Basında Yer Alması (Ç. B. DİKMEN & Z. ÖZÇETİN Arşivi, 2012)

Fotoğraf 4. Yozgat Rehabilitasyon Merkezi'nde Kalan Engelliler İle Yapılan Piknik (Ç. B. DİKMEN & Z. ÖZÇETİN Arşivi, 2012)

Fotoğraf 5. Çalışma Alanında ve Bozok Üniversitesi Mimarlık Bölümü'nde Verilen Eğitimler(Ç. B. DİKMEN & Z. ÖZÇETİN Arşivi, 2012)

Fotoğraf 6. Gazi Üniversitesi Mühendislik ve Mimarlık Fakültelerinde Yapılan Uygulamaların Değerlendirilmesi (Ç. B. DİKMEN & Z. ÖZÇETİN Arşivi, 2012)

2.1.4. Alan çalışması

Yozgat kentinin en önemli ticari aktivitelerinin, eğitim yapılarının bulunduğu ve tüm kullanıcılar tarafından yoğun olarak kullanılan çalışma alanı kentin en işlek bölgesi konumundadır (Şekil 2). Çalışma alanı içinde kalan Lise Caddesi iki şeritli ve çift yönlü taşıt trafiğine sahip, refüjle bölünmüş bir yoldur. Alanın

batısında Saat Kulesi, yine önemli bir taşıt ve yaya yolu olan Sarraflar Caddesi ve Çapanoğlu Cami yer almaktadır. Çalışma alanının batı ucunda Yozgat Kent Meydanı ve kentlilerin aktif kullandığı bir park; doğu ucunda ise Yozgat otobüs terminali ve kentin tek alışveriş merkezi bulunmaktadır. Alanın ilk yarısında perakende alışverişin, ikinci yarısında ise eğitim ve diğer kamu yapılarının yoğunlaştığı gözlenmektedir. Engelsiz Yozgat projesi kapsamında Bozok Mimarlık Genç Tasarım Grubu elemanları tarafından Yozgat kentinin en önemli yaya ve taşıt ulaşım aksı olan Lise Caddesi üzerinde Saat Kulesi ve Yozgat Terminal'i arasında kalan yaklaşık 800 m. uzunluğunda bir güzergâh ile sınırlandırılmış bir alanda çalışma gerçekleştirilmiştir (Fotoğraf 7).

Grup elemanları öncelikle çalışma alanında engellilerin erişebilirliğine ilişkin sorunların tespit edilmesine çalışmıştır. Alan çalışmasında daha sonra yapılan analizler ile çalışma alanı ve kentsel mekânların engellilere uygunluğu sorgulamıştır. Alanda yapılan tespit ve analiz çalışmalarında; fonksiyon analizi, yapı ve dükkân girişleri, ulaşım (taşıt ve yaya), ulaşım yoğunluğu, yapı nizamı ve kat adedi, kentsel mobilya-peyzaj-alt yapı elemanları ile kaldırımlarda kullanılan döşeme malzemeleri ve niteliği analiz edilmiştir.

Çalışma alanında taşıt ve yaya yollarının net olarak ayrılmamış olması, kaldırım genişliklerinin ve yüksekliklerinin değişkenliği, kaldırım yüzeyinde telefon kutusu, baba, aydınlatma elemanı gibi kentsel mobilyaların düzensiz bir şekilde yerleştirilmiş olması, kaldırım genişliklerinin tekerlekli sandalye kullanımına uygun olmaması, kaldırımlarda ve yaya yollarında standartlara uygun düzenlenmiş rampaların olmaması, kaldırımların ticari amaçlı ürünler ile işgal edilmesi en önemli sorunları oluşturmaktadır. Bundan başka kaldırım döşeme yüzeyinin düzgün olmaması, döşeme kaplamalarının niteliksiz, bakımsız ve işçiliğin özensiz olması, kullanılan malzemelerin çeşitliliği ve bütünsel olarak ele alınmamış olması, engellilere yönelik duyumsanabilir yüzeylerin bulunmaması, kullanılan kaplamaların kaygan olması, kaldırıma park etmiş taşıtların bulunması ve alanda gerçekleştirilen altyapı çalışmaları için uyarı levhalarının olmaması diğer sorunlar arasında sayılabilir.

Şekil 2. Çalışma alanı (www.google.com/earth)

Fotoğraf 7. Alan Çalışması (Ç. B. DİKMEN & Z. ÖZÇETİN Arşivi, 2012)

Alan genelinde ticaret, eğitim, konut, resmi, hizmet, din ve kültür fonksiyonlarının olması nedeniyle otopark alanına oldukça fazla gereksinim duyulmaktadır. Otopark Yönetmeliği'nin 2. Maddesi'nin (g) ve (ı) bentleri ile geçici 7. Maddesi umumi bina ve bölge otoparkları ile genel otoparkların giriş-çıkış ve asansörlerine en yakın yerlerinde birden az olmamak şartıyla, her 20 park yerinden birinin özürlü işareti konularak özürlüler için ayrılmasını zorunlu kılmaktadır (Otopark Yönetmeliği, Başbakanlık Yerel Yönetimler İçin Temel Bilgiler Teknik El Kitabı 2010).). Ancak alanda yeterli sayıda otopark bulunmadığı gibi engelli otopark sayısı da (2 adet) oldukça azdır. Ticari aktiviteler için servis alanı bulunmaması nedeniyle iki şeritli olan taşıt yolunun ve yetersiz, düzensiz genişlikteki kaldırımların kimi zaman servis amaçlı kullanıldığı, bu durumun yaya ve taşıt ulaşımını aksattığı söylenebilir.

Alan sabah, öğle ve akşam saatlerinde yetişkinler ile eğitim yapılarını kullanan öğrencilerin yoğun kullanımındadır. Yetişkinler genellikle kent meydanında, öğrenciler ise eğitim kurumları önünde yoğunlaşmaktadır. Toplu taşım araçlarının depolama alanı ve duraklarının çalışma alanının batısında kalan kent meydanında olması, Lise Caddesi boyunca herhangi bir toplu taşım hattının ve durağının bulunmaması dikkat çekicidir. Çalışma alanının doğusunda ve kent merkezinden görece olarak uzakta olan Yozgat Rehabilitasyon Merkezi'nde ve Huzurevi'nde kalan ve kentin farklı bölgelerinde yaşayan/çalışan engelliler için servis olanağı da bulunmamaktadır.

Alanda bitişik nizam yapılaşmanın hakim olduğu görülmektedir. Bu durum tüm yapıların Lise Caddesi boyunca giriş almasını zorunlu kılmakta ve yaya ulaşımını olumsuz etkilemektedir. Yapı nizamında düzgün bir cephe hattının olmaması nedeniyle kimi zaman yapıların kendisinin de yaya ve engelli için engel oluşturduğu gözlenmiştir. Ayrıca alanda 5 ve üzeri kat adedine sahip yapıların yoğunlukta olması kullanıcı sayısının ve yoğunluğunun artmasına neden olmaktadır. Bitişik nizam yapılaşma, kat adedinin fazla olması nedeniyle ortaya çıkan yoğunluk, kaldırım genişliklerinin eşdeğer ve yeterli genişlikte olmaması yaya erişimini daha fazla güçleştirmektedir. Alanda yer alan yapıların hiçbirinde engellilerin kullanacağı rampa, wc ve asansör gibi kullanımların bulunmadığı tespit edilmiştir. Alan çalışması sırasında engelli kullanıcıya rastlanmamıştır. Ancak bunun alanın engellilere uygun olmamasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

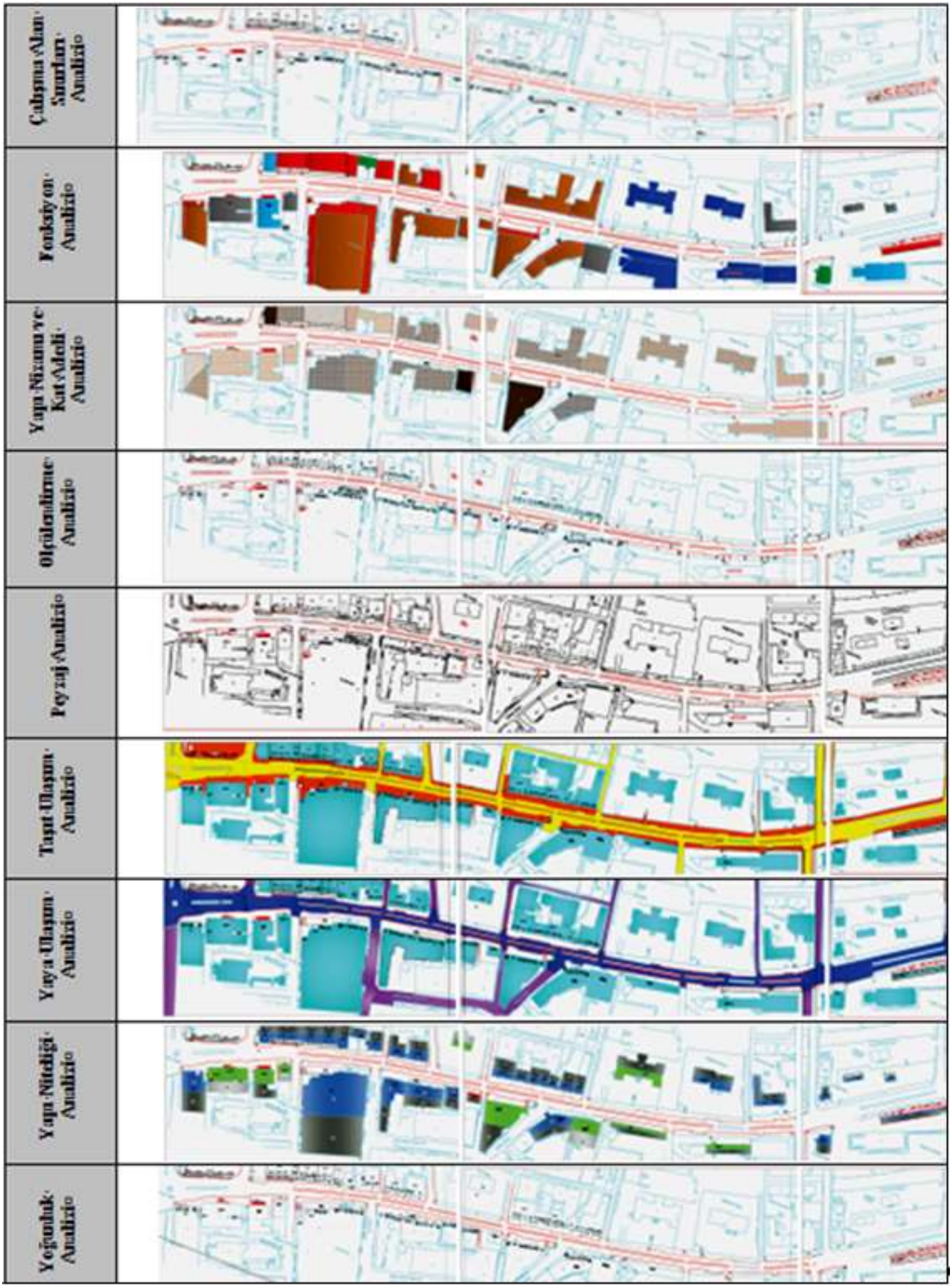
Genç Tasarım Grubu elemanları tarafından gerçekleştirilen analizler Tablo 1'de ve grup elemanlarının empati çalışması, ziyaret, piknik ve alan çalışmasında yapılan analizler sonrasında tespit ettiği sorunlar ise Tablo 2'de sınıflandırılmıştır.

Çalışma alanında engellilerin erişebilirliğine ilişkin sorunlar tespit edilerek, yapılan analizler ile çalışma alanı ve kentsel mekânların engellilere uygunluğu sorgulanmış, engellerin kaldırılmasına yönelik olarak öneri projeler üretilmiştir. Grup elemanları Engelsiz Yozgat projesinin de katkılarıyla çalışma alanında Yozgat Belediyesi tarafından gerçekleştirilen duyumsanabilir yüzey çalışmalarına destek vermiştir (Fotoğraf 8).

Fotoğraf 8. Genç Tasarım Grubu Elemanlarının Yozgat Belediyesi tarafından gerçekleştirilen Duyumsanabilir Yüzey Çalışmasına Katılımı (Ç. B. DİKMEN & Z. ÖZÇETİN Arşivi, 2012)

Tablo 1.Alanda Yapılan Analiz Çalışmaları

Tablo 2. Genç Tasarım Grubu Elemanlarının Empati Çalışması Sonucunda Tespit Ettiği Sorunlar

Empati ve Analiz Çalışması Sonucunda Tespit Edilen Sorunlar		
Fonksiyon Analizi Yapı ve dükkân girişleri	Yapılar	• Yapı girişlerinde ve yapıda engellilerin kullanacağı rampa, wc ve asansörler gibi düzenlemelerin olmaması, • Alan genelinde yapıların zemin katının ticaret fonksiyonuna ayrılmış olması ve yapı önlerinin dükkânlar tarafından satış ve teşhir amacıyla işgal edilmesi, • Alan genelinde yapıların kullanımına ait otopark ve engelli otoparkının yetersizliği, • Alan genelinde engellilere yönelik düzenleme olmaması nedeni ile olmalı ki engelli kullanıcını bulunmaması
Yapı nizamı ve kat adedi		• Yapı nizamında düzgün bir yapı hattının bulunmaması • Yapıların kendisinin yaya ve engelli için engel oluşturması • Alan genelinde var olan ticaret faaliyetlerin yer alması • Yapı kat adetlerinin yüksek olmasının getirdiği yoğunluk
Kentsel mobilya-pey	Kaldırımlar	• Alan genelinde telefon kutusu, baba, aydınlatma elemanı gibi kentsel mobilyaların yetersizliği, • Görme engelli bireyler için Braille alfabesine uygun olarak hazırlanmış bilgi panolarının bulunmaması
Ulaşım (taşıt ve yaya)		• Taşıt ve yaya yollarının net olarak ayrılmamış olması, • Kaldırım genişliklerinin ve yüksekliklerinin değişkenliği, • Kaldırım yüzeyinde telefon kutusu, baba, çiçeklik, oturma elemanı, çöp kutusu ve aydınlatma elemanı gibi kentsel mobilyaların düzensiz bir şekilde yerleştirilmiş olması, • Kaldırım genişliklerinin tekerlekli sandalye kullanımına uygun olmaması, • Kaldırımlarda ve yaya yollarında standartlara uygun düzenlenmiş rampaların olmaması, • Kaldırımların ticari amaçlı ürünler ile işgal edilmesi, • Kaldırım döşeme yüzeyinin düzgün olmaması, • Kaldırım döşemesinde duyumsanabilir yüzeylerin bulunmaması, • Kaldırım döşeme yüzeyinin bozukluğu nedeniyle su birikintilerinin olması, • Kaldırım döşemesinde kullanılan malzemelerin kırık olması, • Kaldırım döşemesinde kullanılan malzemelerin kaygan olması, • Kaldırıma park etmiş taşıtlar, • Kaldırımlarda gerçekleştirilen altyapı çalışmaları için uyarı levhalarının olmaması
	Rampalar	• Dükkânların servis amaçlı kullandıkları rampaların kaldırımı daraltması ve geçişi zorlaması/engellemesi • Rampaların standartlara uygun eğimde olmaması, • Rampaların yelpaze eğim yerine tek eğimli verilmesi.
	Otoparklar	• Engellilere yönelik otoparkların yeterli sayıda olmaması, • Engelli otoparklarının konumunun uygun olmaması
	Ulaşım olanakları	• Engellilere uygun toplu taşım taşıtlarının olmaması, • Lise Caddesi boyunca toplu taşım hattı ve duraklarının bulunmaması, • Çalışma alanında engellilere yönelik servis olanağının olmaması
Ulaşım Yoğunluğu (taşıt ve yaya)	Trafik yoğunluğu, kullanıcı yoğunluğu ve servis olanakları	• Günün belirli saatlerinde yoğun kullanım nedeniyle iki şerit taşıt yolunun sıkışması ve yaya yoğunluğunun artması, • Kaldırım genişliklerinin değişkenliği nedeniyle özellikle eğitim kurumlarının önünde öğrenci yoğunluğunun yaya ulaşımını engellemesi, • Lise Caddesi boyunca var olan, servis ve park amaçlı taşıt ceplerinin taşıt ulaşımını aksatması.

2.1.5. Öneri projelerin üretilmesi

Genç Tasarım Grubu elemanlarının çalışma alanında engellilere yönelik olarak tespit ettikleri sorunların çözümünü amaçlayarak hazırladıkları öneri projeler Engelsiz Yozgat projesine eğitmen olarak destek veren Yrd. Doç. Dr. Çiğdem Belgin DİKMEN, Gazi Üniversitesi Mimarlık Fakültesi öğretim üyelerinden Doç. Dr. Hülagü KAPLAN, Yrd. Doç. Dr. Arzuhan Burcu GÜLTEKİN tarafından kritik edilerek en uygun final projelerinin üretilmesine çalışılmıştır.

2.1.6. Proje çıktıları

Yeterli olgunluğa erişen final projelerini duyurmak, Bozok Üniversitesi öğrencilerini ve halkı bilgilendirmek amacıyla Bozok Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Konferans Salonu'nda Yrd. Doç. Dr. Çiğdem Belgin DİKMEN, Araş. Gör. Zuhal ÖZÇETİN, Gazi Üniversitesi Mimarlık Fakültesi öğretim üyelerinden Doç. Dr. Hülagü KAPLAN, Yrd. Doç. Dr. Arzuhan Burcu GÜLTEKİN'in katılımları ve Mimarlar Odası Yozgat Temsilciliği'nin destekleri ile bir seminer verilmiş, yapılan çalışmaları belgelemeye yönelik hazırlanan kitapçığın katılımcılara, engelli derneklerine ve Yozgat Belediyesi elemanlarına ulaşması sağlanmıştır (Fotoğraf 9). Genç Tasarım Grubu öğrencileri tarafından hazırlanan farkındalık yaratacak afişler (Fotoğraf 10), fotoğraflar (Fotoğraf 11) ve yerel yönetimlerin bilgilendirilmesi amacıyla hazırlanan projeler ve çalışma alanının maketi sergilenmiştir (Fotoğraf 12).

Fotoğraf 9. Engelsiz Yozgat Temalı Seminer (Ç. B. DİKMEN & Z. ÖZÇETİN Arşivi, 2012)

Fotoğraf 10. Genç Tasarım Grubu Elemanları Tarafından Hazırlanan Afişler (Ç. B. DİKMEN & Z. ÖZÇETİN Arşivi, 2012)

Fotoğraf 11. Engelsiz Yozgat Temalı Fotoğraf Sergisi (Ç. B. DİKMEN & Z. ÖZÇETİN Arşivi, 2012)

Fotoğraf 12. Genç Tasarım Grubu Elemanları Tarafından Hazırlanan Projelerin ve Çalışma Alan Maketinin Sergilenmesi (Ç. B. DİKMEN & Z. ÖZÇETİN Arşivi, 2012)

Proje çıktılarının aktarılması, proje sonuçlarının Yozgat kenti ile sınırlı kalmaması amacıyla projenin sonunda basılmış CD ve yazılı dokümanlar tüm mimarlık bölümlerine, STK'lara, ilgili kurum ve kuruluşlara gönderilmiştir.

2.2. Yozgat Belediyesi'nin Çalışma Alanında Gerçekleştirdiği Engellilere Yönelik Düzenlemelerin Değerlendirilmesi

Demokrasi ve insan haklarını güçlendirmek amacıyla içlerinde Türkiye'nin de bulunduğu 47 Avrupa ülkesinin katılımıyla 1949 yılında kurulmuş bir platform olan Avrupa Konseyi'nin (Council of Europe) Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi tarafından hazırlanan Avrupa Kentsel Şartı Bildirgesi kentli hakları ile ilgili en geniş bildirgedir. Bildirge ile kentli haklarının korunduğu, yaşam koşullarının iyileştirildiği, kullanıcılardan alınan dönüşümlerle birçok sektör ve aktiviteyi bir arada uyum içinde barındıran yaşam yeri olarak tanımlanan ideal kentin (Palabıyık 2004) 20 başlık altında toplanan Avrupa Kentli Hakları'na ve 13 başlık altında toplamış olan Şart İlkeleri'ne sahip olması gerektiği ifade edilmektedir. Avrupa Kentli Hakları ve Şart İlkeleri'nin her maddesi toplumun her kesiminden bireyleri ve dolayısıyla engellileri de kapsamaktadır. Avrupa Kentli Hakları engellilerin güvenli bir kent, sağlıklı, kaliteli bir mimari ve fiziksel çevrede yaşamalarından başlayarak çalışma, dolaşım, sağlık, spor ve dinlence, kültür gibi temel haklardan yararlanmalarını ve bu işlevlerin birbirleriyle ilişkili olarak çözümlenmesini hedeflemektedir. Avrupa Kentsel Şartı İlkeleri ise kentlerin tanımlanan niteliklere sahip olabilmesi ve kentlerimizde göz ardı edilen engelli, yaşlı ve çocuk kullanıcılar gibi dezavantajlı grupların kentsel alan ve yapıları kullanımına yönelik mimari düzenlemelere, bir başka deyişle ideal olarak tanımlanan kent ortamını yaratabilmek için gerekliliklere vurgu yapmaktadır (Dikmen 2011). Bu kapsamda yerel yönetimler cinsiyet, yaş, köken, inanç, sosyal, ekonomik ve politik ayrım gözetmeden bütün bireylere ve engellilere eşit olanaklar sunmak, engellilerin güvenli; hava, gürültü, su ve toprak kirliliği olmayan, doğası ve doğal kaynakları korunan bir çevrede yaşamaları; iş olanaklarından yararlanabilmeleri; toplu taşım araçları veya kendilerine uygun tasarlanmış taşıtlar ile erişebilirliklerinin arttırılması konularında yükümlü görülmektedir (Palabıyık 2004).

Türkiye'de kentsel alanların ve yapıların engellilere yönelik düzenlemeler içermesi amacıyla hazırlanan 5378 Sayılı Engelliler Hakkında Kanun 2005 yılında yasallaşmış, 2012 yılı Temmuz ayı sonuna kadar resmi yapılar ile yol, kaldırım, yaya geçidi, yeşil alanlar ve spor alanları gibi sosyal ve kültürel amaçla kullanılan kentsel alanların engellilere uygun hale getirilmesi zorunlu tutulmuştur

(http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5378.pdf). Yerel yönetimlerin engellilere yönelik düzenlemeleri gerçekleştirmesi için tanınan sürede ülke genelinde yeterli ve nitelikli düzenlemelerin yapılamamıştır. Bu nedenle engellilere yönelik düzenlemeler için yerel yönetimlere tanınan süre 3 yıl uzatılarak 2015 yılı Temmuz ayı sonuna ötelenmiştir. Yozgat kentinde Genç Tasarım Grubu tarafından yürütülen Engelsiz Yozgat projesi kapsamında farkındalık yaratılmış ve çalışma alanında Yozgat Belediyesi'nce duyumsanabilir yüzey çalışmaları başlatılmışsa da (Fotoğraf 8) uygulamalar kent genelinde yaygınlaştırılamamış, alanda engelliler için düzenlemeler ancak yasada tanınan süre içinde, 2014-2015 yılları arasında gerçekleştirilebilmiştir.

Çalışmanın bu etabında Yozgat Belediyesi'nin çalışma alanında gerçekleştirdiği engellilere yönelik düzenlemeler, çalışmanın ilk etabında Genç Tasarım Grubu tarafından tespit edilen sorunlar çerçevesinde değerlendirilmiş, uygulamaların olumlu ve olumsuz yönleri tartışılmış, eksik ve hatalı uygulamalar için öneriler sunulmuştur. Değerlendirmede yapılara ilişkin olarak tespit edilen yapının kendisinin yaya ve engelli için engel oluşturması, yapı girişlerinde ve yapıda engellilerin kullanacağı rampa, wc ve asansörler gibi düzenlemeler ile yeterli engelli otoparkının olmaması, yapı nizamında düzgün bir yapı hattının bulunmaması gibi sorunlar çözümlerinin süreç gerektirmesi nedeniyle bu çalışma kapsamında dikkate alınmamıştır (Tablo 3).

Çalışma alanında gerçekleştirilen düzenlemeler kentsel mobilya-peyzaj-alt yapı elemanları açısından değerlendirildiğinde alan genelinde telefon kutusu, baba, aydınlatma elemanı gibi kentsel mobilyaların yetersizliğinin kısmen giderildiği, ancak görme engelli bireyler için Braille alfabesine uygun olarak hazırlanmış bilgi panolarının halen bulunmadığı görülmektedir.

Tablo 3. Yozgat Belediyesi Tarafından Gerçekleştirilen Engellilere Yönelik Uygulamaların Genç Tasarım Grubu Elemanlarının Tespit Ettiği Sorunlar Kapsamında Değerlendirilmesi

Tasarım Grubu Elemanlarının Tespit Ettiği Sorunlar Kapsamında Yozgat Belediyesi Tarafından Gerçekleştirilen Engellilere Yönelik Uygulamaların Değerlendirilmesi					
			Olumlu	**Olumlu ancak yetersiz**	**Olumsuz**
Kentsel mobilya-peyzaj-alt yapı elemanları	Kaldırımlar	• Alan genelinde telefon kutusu, baba, aydınlatma elemanı gibi kentsel mobilyaların yetersizliği,		**X**	
		• Görme engelli bireyler için Braille alfabesine uygun olarak hazırlanmış bilgi panolarının bulunmaması			**X**
Ulaşım (taşıt ve yaya)		• Taşıt ve yaya yollarının net olarak ayrılmamış olması,	**X**		
		• Kaldırım genişliklerinin ve yüksekliklerinin değişkenliği,		**X**	
		• Kaldırım yüzeyinde telefon kutusu, baba, çiçeklik, oturma elemanı, çöp kutusu ve aydınlatma elemanı gibi kentsel mobilyaların düzensiz bir şekilde yerleştirilmiş olması,	**X**		
		• Kaldırım genişliklerinin tekerlekli sandalye kullanımına uygun olmaması,	**X**		
		• Kaldırımlarda ve yaya yollarında standartlara uygun düzenlenmiş rampaların olmaması,		**X**	
		• Kaldırımların ticari amaçlı ürünler ile işgal edilmesi,	**X**		
		• Kaldırım döşeme yüzeyinin düzgün olmaması,		**X**	
		• Kaldırım döşemesinde duyumsanabilir yüzeylerin bulunmaması,	**X**		
		• Kaldırım döşeme yüzeyinin bozukluğu nedeniyle su birikintilerinin olması,		**X**	
		• Kaldırım döşemesinde kullanılan malzemelerin kırık olması,			**X**
		• Kaldırım döşemesinde kullanılan malzemelerin kaygan olması,			**X**
		• Kaldırıma park etmiş taşıtlar,	**X**		
		• Kaldırımlarda gerçekleştirilen altyapı çalışmaları için uyarı levhalarının olmaması		**X**	
	Rampalar	• Dükkânların servis amaçlı kullandıkları rampaların kaldırımı daraltması ve geçişi zorlaması/engellemesi,	**X**		
		• Rampaların standartlara uygun eğimde olmaması,	**X**		
		• Rampaların yelpaze eğim yerine tek eğimli verilmesi.	**X**		
	Otoparklar	• Engellilere yönelik otoparkların yeterli sayıda olmaması,			**X**
		• Engelli otoparklarının konumunun uygun olmaması			**X**
	Ulaşım olanakları	• Engellilere uygun toplu taşım taşıtlarının olmaması,			**X**
		• Lise Caddesi boyunca toplu taşım hattı ve duraklarının bulunmaması,			**X**
		• Çalışma alanında engellilere yönelik servis olanağının olmaması,			**X**
Ulaşım Yoğunluğu (taşıt ve yaya)	Trafik yoğunluğu, kullanıcı yoğunluğu ve servis olanakları	• Günün belirli saatlerinde yoğun kullanım nedeniyle iki şerit taşıt yolunun sıkışması ve yaya yoğunluğunun artması,		**X**	
		• Kaldırım genişliklerinin değişkenliği nedeniyle özellikle eğitim kurumlarının önünde öğrenci yoğunluğunun yaya ulaşımını engellemesi,		**X**	
		• Lise Caddesi boyunca var olan, servis ve park amaçlı taşıt ceplerinin taşıt ulaşımını aksatması.	**X**		

Kaldırımlarda gerçekleştirilen düzenlemeler taşıt ve yaya ulaşımı açısından değerlendirildiğinde taşıt ve yaya yollarının net olarak ayrılmamış olması, kaldırım yüzeyinde telefon kutusu, baba, çiçeklik, oturma elemanı, çöp kutusu ve aydınlatma elemanı gibi kentsel mobilyaların düzensiz bir şekilde yerleştirilmesi, kaldırım genişliklerinin tekerlekli sandalye kullanımına uygun olmaması, kaldırımların ticari amaçlı ürünler ile işgal edilmesi, kaldırım döşemesinde duyumsanabilir yüzeylerin bulunmaması ve kaldırıma park etmiş taşıtların olması gibi sorunların tümüyle çözümlendiği görülmektedir (Fotoğraf 13). Bu olumlu gelişmelere karşın kaldırım genişliklerinin ve yüksekliklerinin, kaldırım ve yaya yollarında rampaların henüz standartlara tümüyle uygun olduğunu söylemek mümkün değildir. Çalışma alanında kaldırım döşeme yüzeyinde farklı renk ve dokuda malzemeler kullanılarak yönlendiricilik sağlanmıştır. Ancak alan içinde bazı noktalarda kullanılan döşeme malzemesinin çeşitlendirilmesi tasarım bütünlüğünü ve yönlendiriciliği olumsuz etkilerken, araçların park etmelerini engellemek üzere kullanılan babaların konumu da yaya erişimini güçleştirmektedir (Fotoğraf 14).

Genel anlamda kaldırım döşeme malzemelerinin yenilenerek duyumsanabilir yüzey çalışmaları ile birlikte ele alınmış olması çalışma alanının niteliğini arttırmayı ve engellilere yönelik uyumu sağlamayı amaçladıysa da, kaldırımların standartlara uymayacak biçimde yüksek ve kaldırım döşeme yüzeyinin halen düzgün olmadığı, bozuk/kırık veya eksik olması nedeniyle ulaşımın güçleştiği ve kaldırımlarda gerçekleştirilen altyapı çalışmaları için uyarı levhalarının da bulunmadığı söylenebilir (Fotoğraf 15). Bundan başka kaldırım yüzeyinde kullanılan döşeme malzemelerinin kaygan olmasının özellikle kış mevsiminde ve yağışlı havalarda ulaşımı güçleştireceği düşünülmektedir.

Fotoğraf 13. Çalışma alanında gerçekleştirilen uygulamalarda kentsel mobilyalar ve peyzaj (Ç. B. DİKMEN & Z. ÖZÇETİN Arşivi, 2015)

Fotoğraf 14. Çalışma alanında kaldırım döşeme yüzeyinde malzeme çeşitliliği (Ç. B. DİKMEN & Z. ÖZÇETİN Arşivi, 2015)

Fotoğraf 15. Çalışma alanında kaldırım döşeme yüzeyinin bozuk/kırık/düzgün olmaması (Ç. B. DİKMEN & Z. ÖZÇETİN Arşivi, 2015)

Çalışma alanında gerçekleştirilen rampalar değerlendirildiğinde dükkânların servis amaçlı kullandıkları rampaların kaldırımı daraltması ve geçişi zorlaması/engellemesi, rampaların standartlara uygun biçimde yelpaze eğim eğimde olmaması gibi sorunların tümüyle giderildiği görülmektedir (Fotoğraf 14). Yozgat Belediyesi tarafından gerçekleştirilen uygulamalar otoparklar ve ulaşım olanakları açısından değerlendirildiğinde yeterli sayıda ve uygun konumda olmayan engelli otoparklarının sayısal olarak artmakla birlikte (4 adet) halen istenilen düzeye ulaşamadığı, engellilere uygun toplu taşım taşıt hattının, toplu taşım araçlarının, duraklarının ve engellilere yönelik servis olanağının henüz bulunmadığı söylenebilir. Çalışma alanında taşıt ve yaya ulaşım yoğunluğu değerlendirildiğinde uygulama sonrasında Lise Caddesi boyunca var olan ve taşıt ulaşımını aksatan servis ve park amaçlı ceplerin trafiği uygulama öncesi kadar aksatmadığı görülmektedir. Ancak Lise Caddesi'nde günün belirli saatlerinde oldukça yoğun kullanılan caddede iki şerit taşıt yolunun halen sıkışık seyrettiği, kısmen iyileştirilmekle birlikte kaldırım genişliklerinin değişkenliği nedeniyle özellikle eğitim kurumlarının önünde öğrenci yoğunluğunun yaya ulaşımındaki sorunların kısmen giderildiği görülmektedir.

3.Sonuçlar

Günümüzde engellilik konusunda toplumda farkındalık oluşturulmuş, diğer kullanıcılara tanınan temel haklardan engellilerin de yararlanması için yasa ve yönetmelikler oluşturulmuş, bu konuda yapılacak düzenlemelerin koordinasyonunu sağlamak üzere çeşitli kurum ve kuruluşlar oluşturulmuşsa da engellilerin kentsel alanlar ve yapılardan aktif olarak yararlanması henüz istenilen düzeye getirilememiştir. Engellilere yönelik olarak 2010 yılında ülke genelinde gerçekleştirilen bir araştırma engellilerin büyük çoğunlukla yaşadıkları yerdeki fiziksel çevre düzenlemelerinden hoşnut olmadıklarını göstermektedir. Bu hoşnutsuzluk kentsel alanların ve yapıların engellilerin ulaşım ve dolaşımına uygun olmamasından kaynaklanmaktadır. Araştırmaya göre engellilerin % 66,3'ü yaşadıkları yapının, % 59,5'i alışveriş mekânlarının, % 58,4'ü kamu binalarının ve % 55,4'ü postane, banka gibi genel hizmet yapılarının engellilerin kullanımına uygun olmadığını düşünmektedir Başbakanlık Yerel Yönetimler İçin Temel Bilgiler Teknik El Kitabı (2010). Bu kapsamda uygulama ve denetimlerden sorumlu yerel yönetimlere de önemli görevler düşmektedir.

Çalışma alanında Yozgat Belediyesi tarafından gerçekleştirilen engellilere yönelik çalışmalar bu alanda atılmış olumlu bir adım olarak algılanmalıdır. Bu nedenle uygulamalarda görülen eksikliklerin ve hataların kısa vadede iyileştirileceği, bu makale çalışması ile yapılan değerlendirmelerin dikkate alınacağı düşünülmektedir. Alan genelinde zemin katları ticaret fonksiyonuna sahip olan yapılarda yapı cephesinin yaya erişimini güçleştirecek şekilde satış ve teşhir amacıyla işgal edilmemesi için yaptırımlar uygulanmalıdır. Çalışma alanında yapı kat adetlerinin fazla olmasının getirdiği yoğunluk dikkate alınarak, süreç içerisinde kat artırımının yapılmaması önerilmektedir. Doğal çevrenin fiziksel çevreye dönüşmesi sürecinde etkin rol oynayan aktörlerin başında gelen mimarların; yapılar ve kentsel mekânlarla oluşan fiziksel çevreyi tüm kullanıcı gruplara yanıt verecek biçimde tasarlamaları ve yaşanabilir, erişilebilir olarak düzenlenmeleri gerekir. Yapılı çevrede erişebilirlik ile ilgili sorunlar oldukça geniş bir kullanıcı grubunu ilgilendirmekte ve

kullanıcıların hemen hepsi hayatlarının bir döneminde hareket kısıtlılığına maruz kalabilmektedir. Kentlerimizde kentsel mekânlar ve yapılara erişimde sorun yaşayan çocuklar, yaşlılar ve engelliler gibi dezavantajlı gruplar sorunlarla karşılaşmaktadır. Engellilerin kentsel alanlarda bağımsız dolaşımına, yapılara erişimine ve ulaşımına olanak sağlayacak tasarımların gerçekleştirilmesi, engelli birey için yaşamı kolaylaştıran ve yaşam kalitesini arttıran bir gereklilik olduğu kadar, ülkelerin gelişmişlik ve çağdaşlık düzeyinin de bir göstergesidir.

Fiziksel çevrenin biçimlendirilmesi sürecinde gerçekleştirilen yapılar ve yapılarla biçimlenen kentsel mekânların tüm kullanıcı grupların istek ve gereksinimlerine yanıt verecek biçimde tasarlamasını sağlamakla yükümlü olan mimarlar kentsel mekânlarda engellilerin de rahat dolaşımını sağlayacak biçimde, yaşanabilirlik düzeyinin yükseltilmesi, bu mekânların erişilebilir ve kullanışlı olarak düzenlenmesinden sorumludur. Bu nedenle toplumsal ve fiziksel çevrenin düzenlenmesi, planlama ve tasarım aşamasından itibaren, bütün insanların kullanım ve erişebilirlik gereksinimlerini karşılayacak biçimde, erişilebilir ve kullanışlı olarak düzenlenmelidir. Tüm insanlar için kent mekânlarına erişebilirlik, bu anlamda kentsel mekânın engelsiz mekân olarak düzenlenmesini içermektedir.

Engelsiz Yozgat projesine çalışmaya gönüllü destek veren grup elemanlarının ve kentlinin farkındalıklarını arttırmakla beraber, özellikle engelli kişilere yönelik önyargıların kırılmasına, üniversite öğrencilerin ve kent halkının eğitimine, bilinçlenmesine ve üretilen bilginin engellilerle paylaşımına katkı sağlamıştır. Avrupa kentlerinde var olan engellilere yönelik çalışmaların ülkemizde ve Yozgat kentinde yapılıyor olması, Genç Tasarım Grubu üyesi gençlerde Avrupa vatandaşlığı duygusu uyandırarak, kendilerini kentlerimizin geleceği konusunda bir rol sahibi olarak algılamalarına yardımcı olmuştur. Grup elemanları ve daha önce bilgi sahibi olmadıkları engellilik ve erişim konusunda mimar adayı olarak deneyim kazandıklarını, kendilerine ve eğitimlerine çok yarar sağlayacak bilgiler edindiklerini ifade etmişlerdir.

Alan çalışması ile üretilen projeler uygulanmak üzere Yozgat Belediyesi kullanımına sunulmuşsa da, çeşitli nedenlerle uygulanamamıştır. Ancak projenin engellilere yönelik çalışmalara yönelik kamuoyu oluşturduğu, yerel yönetimlerin uygulamalarını hızlandırdığı ve nitelikli bir kentsel mekan oluşturulmasına katkı sağladığı söylenebilir. Projelerin kalitesini artırmak amacıyla yapılan çalışmalar yerel yönetim yetkilileri, akademik personel, sivil toplum kuruluşları, engelli dernekleri ve kentli ile paylaşılmıştır. Engelsiz Yozgat projesi gelecekte yerel yönetimler ve üniversite işbirliğinde yapılacak çalışmalarda gençlerin karar vericiler ile ulusal çapta bir araya gelmesinin önünü açacak örnek bir çalışma olarak görülmelidir.

Kaynaklar

5378 Sayılı Engelliler Hakkında Kanun (http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5378.pdf)

Aköz er, E. 2007. Dosya: Tasarım ve Özgürlük, Özgürleştiren Tasarım, Ankara, Mimarlar Odası Ankara Şubesi Yayını, s. 7-9

Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı & Devlet İstatistik Enstitüsü, Türkiye Özürlüler Araştırması, 2002. Turkey Disability Survey, DİE Matbaası, 2. Baskı, 2009. http://kutuphane.tuik.gov.tr/pdf/0014899.pdf (Erişim Tarihi: 05.07.2014)

Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı "Toplum Özürlülüğü Nasıl Algılıyor" Raporu, 2013. (http://egitim.beun.edu.tr/cv/eunlu/wp-content/uploads/sites/60/2013/11/toplum_ozurlulugu_nasil_anliyor.pdf) (Erişim tarihi: 05.07.2014)

Başbakanlık Özürlüler İdaresi Yerel Yönetimler İçin Ulaşılabilirlik Temel Bilgiler Teknik El Kitabı (2010). (Edit.) Kaplan, H., Yüksel, Ü., Gültekin, A.B., Güngör, C., Karasu, N. ve Çavuş M. (http://engelsiz.beun.edu.tr/tr/wp-content/uploads/2013/06/ulasilabilirlik.pdf) (Erişim Tarihi: 01.09.2015)

Dikmen, Ç.B. 2011. Avrupa Kentsel Şartı Ulaşım ve Dolaşım İlkeleri Kapsamında Engellilerin Kentsel Alan ve Yapılara Erişebilirliklerinin Sorgulanması: Yozgat Örneği, e-Journal of New World Sciences Academy 6, (4), s. 838-858 http://www.newwsa.com/download/gecici_makale_dosyalari/NWSA-1763-2-7.pdf

Dünya Engelliler Vakfı, Engelsiz Şehir Planlaması Bilgilendirme Raporu, 2010. (Haz. Canan Koca), İstanbul

Dünya Şehircilik Günü, 7. Türkiye Şehircilik Kongresi, 2011, Herkes İçin Kent, Herkes İçin Planlama: Akıllıca, Adaletle, Yeniden, İstanbul

Gümüş, Ç. D., Tasarıma Kapsayıcı Yaklaşım: Herkes İçin Tasarım Tasarımda Önemli Bir Kesim: Özürlüler İngiltere, Japonya ve Türkiye'de Özürlülük ve Erişilebilirlik, 2009. Mimarlık Dergisi, sayı: 347, http://www.mimarlarodasi.org.tr/mimarlikdergisi/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=361&RecID=2065

(Herkes İçin Tasarım Müfredatı Geliştirme Çalıştayı 2011)

Joines, S. and Valenziano, S. 1998. The Universal Design File: Designing for People of All Ages and Abilities The Center for Universal Design, NC State University

Kesik, O.A., Demirci, A. ve Karaburun, A. (2013). Büyükşehirde Yaşayan Engelli Yayalar İçin Kaldırımların Analiz Edilmesi: Şişli Örneği, Doğu Coğrafya Dergisi, s. 135-154, Erzurum. http://e-dergi.atauni.edu.tr/ataunidcd/article/viewFile/1021009976/1021007945 (Erişim Tarihi:26.06.2014).

Türkiye İstatistik Kurumu, Özürlü İstatistik Sonuçları, 2002. http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1017 (Erişim tarihi: 22.05.2014)

Murat, S. 2009. Genel Olarak Özürlülere Yönelik Çalışmalar ve İmsek Örneği, İstanbul, Sosyal Siyaset Konferansları, 56. Kitap, G.Ü. Yayın No. 4806, s. 21-89

http://www.sosyalhizmetuzmani.org/engeliyasasi.htm, (Erişim Tarihi: 23.04.2011)

Palabıyık, H. (2004). Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi Anlaşmaları, Kentli Hakları ve Avrupa Kentsel Şartı, İzmir, Z. Toprak, H. Yavaş, M. Görün (Ed.), Birleşik Yayınları

http://members.comu.edu.tr/hpalabiyik/makale/f9.pdf (Erişim Tarihi: 09.09.2011).

Otopark Yönetmeliği http://www.eyh.gov.tr/mevzuat/ulusal-mevzuat/yonetmelikler/otopark-yonetmeligi (Erişim Tarihi: 21.04.2013)

Öncül, R. 1989. Özel Eğitim Sözlüğü, Karatepe Yayınları, s. 15, Ankara

Özgür, G. 2004. Engelli Çocuklar ve Eğitimi, Özel Eğitim, Karahan Kitapevi, s.3, Adana

TUİK Özürlü İstatistik Sonuçları 2002.

https://www.google.com/earth/ (Erişim Tarihi: 21.04.2013)

Ç. B. DİKMEN & Z. ÖZÇETİN Arşivi